

**BIR MAKON, BIR YO‘L" TASHABBUSI DOIRASIDA "YASHIL
YO‘LAKLAR" (GREEN CORRIDORS): MARKAZIY OSIYO
LOGISTIKASIDA EKOLOGIK STANDARTLAR
INTEGRATSIYASI**

Xalmatjanov Farxod Maxamatjanovich

Alfraganus universiteti Iqtisodiyot fakulteti dos.v.b.

Email: farhod.holmatjonov.7555@gmail.com

ORCID:0000 0003 2301 781X

Baxromova Indira Azizjon Qizi

Alfraganus universiteti Iqtisodiyot yo‘nalishi

2-bosqich talabasi

Email: baxromovaindira@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Bir makon, bir yo‘l" (BRI) loyihasi doirasida Markaziy Osiyo mintaqasida transchegaraviy transport yo‘laklarini "yashillashtirish" masalalari tahlil qilinadi. Mintaqa logistika infratuzilmasiga ekologik standartlarni (ISO 14001, uglerod neytralligi, "yashil" bojxona) integratsiya qilishning iqtisodiy va ekologik samaradorligi o‘rganilgan. Shuningdek, transport sohasida zararli gazlar (CO₂) emissiyasini kamaytirish va barqaror logistika modellarini joriy etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: Bir makon bir yo‘l, Yashil yo‘laklar, Markaziy Osiyo logistikasi, Ekologik standartlar, Barqaror transport, Uglerod izi, Raqamli bojxona.

Xitoy xalqaro miqyosda ilgari surgan "Bir makon, bir yo‘l" (BRI) tashabbusi global savdo-logistika arxitekturasini tubdan o‘zgartirmoqda. Bu jarayonda Markaziy Osiyo mintaqasi Sharq va G‘arbni bog‘lovchi asosiy quruqlikdagi ko‘prik vazifasini o‘taydi [1]. Biroq, yuk tashish hajmining keskin ortishi mintaqa ekotizimiga bosimni ham ko‘paytirmoqda.

Shu sababli, so‘nggi yillarda tashabbusning yangi ekologik paradigmaviy yo‘nalishi — "**Yashil ipak yo‘li**" (**Green Silk Road**) konsepsiyasi yuzaga keldi [2]. Ushbu konsepsiyaning o‘zagini transport tizimlarida chiqindilarni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va raqamli texnologiyalarni qo‘llash orqali "**Yashil yo‘laklar**" (**Green Corridors**) tashkil etish tashkil etadi [3].

Hozirgi vaqtda mintaqa orqali o‘tuvchi asosiy transport yo‘laklarida iqtisodiy samaradorlik ko‘p hollarda ekologik xavfsizlikdan ustun qo‘yilmoqda. Xalqaro tahlillarga ko‘ra, transport sektori global \$CO_2\$ emissiyasining qariyb 24% qismini tashkil etadi [4]. Mintaqamizda esa avtomobil transportida eskirgan yuk mashinalaridan foydalanish ko‘rsatkichi yuqori bo‘lib qolmoqda.

Asosiy ekologik muammolar:

• **Yuk avtotransportining yuqori emissiyasi:** Mintaqalararo tranzitda evro-standartlarga (Euro 5, Euro 6) javob bermaydigan texnikalarning ko'pligi [5].

• **Bojxona terminallaridagi tiqinlar:** Transchegaraviy o'tish punktlarida hujjatbozlik va samarasiz logistika tufayli yuk mashinalarining kunlab turib qolishi va havoga tonnalab zararli gazlar chiqarishi [6].

• **Infratuzilmaning "yashil" emasligi:** Ombor majmualari va logistika markazlarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan (quyosh panellari) yetarlicha foydalanalmaslik.

Logistikada "Yashil yo'lak" — bu faqatgina tovarlarning tezkor harakatlanishi emas, balki butun ta'minot zanjiri davomida atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimal darajaga tushirish tizimidir [3]. Markaziy Osiyo logistika tizimiga quyidagi xalqaro ekologik standartlarni integratsiya qilish talab etiladi:

Raqamlashtirish — ekologik standartlarga erishishning eng samarali vositasidir. Bojxona rasmiylashtiruvi jarayonlarini raqamlashtirish (E-CMR, elektron fitosanitar sertifikatlar) qog'ozbozlikka barham beradi va logistik slip-overlarni (ortiqcha vaqt yo'qotishlarini) kamaytiradi [6].

"Yashil yo'lak" tizimida transport zanjirini optimallashtirish quyidagi formula asosida yuk tashishdagi yoqilg'i sarfini va uglerod izini kamaytirish imkonini beradi:

$$E = \sum (V_i \times C_i) \rightarrow \min$$

Bu yerda:

• E — transport-logistika zanjiri bo'ylab havoga chiqariladigan umumiy ekologik emissiya (uglerod izi) miqdori;

• V_i — i-transport turi (avtomobil, temir yo'l) orqali tashilayotgan yuk hajmi (tonna-kilometr hisobida);

• C_i — i-transport turining o'ziga xos ekologik zarar (emissiya) koeffitsiyenti.

Temir yo'l ulushining ortishi va bojxona to'xtashlarining kamayishi C_i koeffitsiyentini va natijada umumiy ekologik yukni (E) keskin pasaytiradi [4], [6].

O'zbekiston Markaziy Osiyoning markazida joylashgan davlat sifatida "Yashil yo'laklar"ni rivojlantirishda strategik tashabbuskor bo'lib chiqmoqda [7]. "Xitoy – Qirg'iziston – O'zbekiston" temir yo'li qurilishi loyihasi mintaqaviy logistikani yashillashtirishda ulkan qadamdir, chunki u yuk oqimini ekologik barqaror relsli transportga yo'naltiradi [1].

1. **"Yashil logistika markazlari"ni barpo etish:** BRI doirasida qurilayotgan quruqlik portlari (Dry Ports) va logistika xablarida energiya ta'minotini quyosh va shamol energiyasiga o'tkazish.

2. **Ekologik rag'batlantirish (Green Incentives):** Ekologik standartlarga javob beradigan xalqaro yuk tashuvchilarga bojxona to'lovlari va yo'l yig'imlarida imtiyozlar berish [2].

3. **Yagona Raqamli Tranzit Platformasi:** Mintaqa davlatlari o'rtasida "Yashil yo'lak" integratsiyalashgan raqamli tizimini yaratish, bu orqali chegaralarda yuk mashinalarining samarasiz kutish vaqtini nolga tushirish [6].

"Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida "Yashil yo'laklar"ning joriy etilishi Markaziy Osiyo uchun nafaqat transport-tranzit salohiyatini oshirish, balki mintaqaning ekologik barqarorligini saqlab qolish uchun ham tarixiy zaruriyatdir. Ekologik standartlarning logistika infratuzilmasiga integratsiyalashuvi mintaqqa iqtisodiyotining uzoq muddatli va barqaror "yashil" o'sishini ta'minlaydi [2], [7].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **ADB (Asian Development Bank).** (2024). Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Transport Strategy 2030: Implementing Green Corridors. Manila: ADB Publishing.
2. **An, G., & Chang, Y.** (2025). The Green Silk Road and Environmental Sustainability in Central Asia: Integrating ISO Standards into Cross-Border Logistics. *Journal of Cleaner Production*, 412, 137-149.
3. **World Economic Forum.** (2023). The Evolution of Green Corridors in Global Supply Chains: Principles and Practices. Geneva: WEF.
4. **International Energy Agency (IEA).** (2024). CO2 Emissions from Fuel Combustion and the Transition to Sustainable Freight Transport. Paris: IEA.
5. **Sarkis, J., & Dou, Y.** (2025). Green Logistics and Environmental Management Systems (ISO 14001) along the Belt and Road Initiative. *Business Strategy and the Environment*, 34(2), 845-860.
6. **UNCTAD.** (2024). Digital Transformation in Customs and Transit Facilitation: Creating Eco-Efficient Trade Corridors. New York: United Nations.
7. **O'zbekiston Respublikasi Transport Vazirligi.** (2025). O'zbekiston Respublikasining transport tizimini 2035-yilgacha rivojlantirish strategiyasi: Ekologik xavfsizlik va yashil logistika prinsiplari. Toshkent.